

FARAGÓ JÓZSEF

Száz éve született Domokos Pál Péter

1901. június 28-án született az utóbb Csíksomlyóval összeépült Csíkvárdotfalván Domokos Pál Péter, aki a moldvai csángómagyar népköltési gyűjtés Petrás Ince által 1841-ben indított első korszaka után egy második, új korszakot: a szövegekkel együtt azok dallamát, vagyis a népzenei gyűjtés korát kezdte.

1919-ben Csíksomlyón szerzett tanítói és kántori, majd 1926-ban Budapesten tanári oklevelet. 1929-ben a román tanügyminisztérium felfüggesztette csíkszeredai tanári állásából, mert a két ország között nem volt egyezmény az egyetemi diplomák kölcsönös elismerésére. Saját vallomása szerint ekkor olvasta Bartók Bélától, hogy „Bákó városa körül van néhány magyar falu – moldvai csángók –, ahonnan nincs népzenei anyag” – és ez a megjegyzés buzdította arra, hogy állástalanul, minden hivatali megkötöttség nélkül kerékpárral Moldvába menjen gyűjteni. Útjának eredményeit *A moldvai magyarság* (Csíksomlyó, 1931) című könyvében közölte. (Ez néhány év múlva újabb kiadást ért: *A moldvai magyarság. A csángómagyarok múltja és jelene. Hatvannyolc csángómagyar népdal. Második kiad. Cluj-Kvár 1934.*)

Mivel „csak helyszíni feljegyzéssel végzett gyűjtésem a tudományos szakérdeklődést nem elégítette ki”, 1932-ben kóbóros szekérral és Fickó nevű lovával, Laczkó László egyetemi hallgató társaságában, cserépedényárusnak álcázva magát, négy hónapi gyűjtőútra indult, ezúttal a korabeli tudományos népdalgyűjtés műszerével: fonográf-fal is felszerelve. A fonográf-felvételeket Bartók Béla jegyezte le számára és ezek újabb gyűjteményben láttak nyomdafestéket: *Mert akkor az idő napkeletre fordul.* Ötven csángómagyar népdal. Cluj-Kvár 1940.

Lukács László jegyezte le, hogy ezen a második gyűjtőúton, miként Lészpeden Báló Marika visszaemlékezett, „a lészpediek Domokos Pál Pétert Magyarország királyának tartották, aki álruhában, cserépedényárusként érkezett, hogy megismerje, kifürkésze a moldvai magyar nép életét, sorsát, helyzetét, s az így szerzett ismeretei alapján segítsen rajta.” Mint egykor Mátyás király, aki parasztnak, majd II. József császár, aki Falkenstein grófnak adta ki magát.

Az idézett két kötetet, az *Adalékok Moldova történetéhez* (Cluj-Kvár, 1940) című harmadik könyvét, az újabb kutatási eredményeket, valamint második gyűjtőútjának tanulságait összesítve adta ki 1941-ben Kolozsváron élete főművét: *A moldvai magyarság múltja és jelene. Százhusz csángómagyar népdal. Harmadik, bővített kiadás.*

Két gyűjtőútján, saját kimutatása szerint, tizenhárom moldvai helységben (Adzsud, Bogdánfalva, Forrófalva, Gyoszény, Klézse, Lábnik, Lészped, Magyarfalu, Nagypatak, Onest, Pusztina, Szekatura, Trunk) és két bukovinaiban (Istensegíts, Józseffalva) 48 név szerint jelölt énekestől 127 népdalt gyűjtött hallás után, illetőleg vett fonográf-hengerekre. Ezek közül fő művében – mint láttuk – 120 dal jelent meg, az élen 31 balladával, majd a végén még 3 egyházi énekkel, valamint 1 népmesével.

Két moldvai gyűjtőútját egy olyan harmadikkal egészítem ki, amelyről a szakirodalomban sehol sem találtam említést. E gyűjtőútján, 1958. február 15-20-a között kolozsvári Folklór Intézetünk részéről Jagamas János kísérte el, s archívumunk kettejük

neve alatt 21 tatrangi (hétfalusi), 35 lujzikalagori és 23 szabófalvi magnetofonfelvételt őriz, nagyrészt énekes, kisebb részben hangszeres zenével és prózával. Így 127 korábbi gyűjtése e 79 felvétellel tetemesen gyarapodott, három olyan gyűjtőpontról, amelyeket 1929-ben és 1932-ben nem volt alkalma felkeresni. Nem tudjuk, hogy e felvételek eredetijét vagy másolatát magával vitte-e Budapestre, de archívumunkban Mg. 200j-Mg. 205m. leltári számok alatt valamennyi hozzáférhető a tudományos kutatás számára.

1938. májusában az Eucharisztikus Kongresszus alkalmával Trunkból másokkal együtt 2 moldvai énekes asszonyt vitt Budapestre, akik Bartók Béla és Szabolcsi Bence, valamint a csángómagyar folklórgyűjtés akkori szakemberei: Balla Péter, Lajtha László, Veress Sándor és az ő jelenlétében a Magyar Rádió stúdiójában 16 dalt énekeltek Pátria hanglemezeire. „A felvételt a terem magasabban fekvő üveghelyiségéből Bartók Béla irányította”, és a felvételeket ugyancsak ő jegyezte le. Így Domokos Bartókot a csángómagyar folklórgyűjtésben-kutatásban közvetlenül érdekeltté tette.

Ez az érdekltség Bartóknál 1913-ban kezdődött, amidőn Ion Bianuval, a Román Akadémia akkori tudós könyvtárosával, később elnökével folytatott levelezése után moldvai utazását 1914. augusztus-szeptemberére tervezte, de ez sem a világháború kitörését követő zavaros időben, sem a két világháború között soha nem valósulhatott meg. Pedig ha ez sikerül, a moldvai csángómagyar népzene gyűjtés nem 1928-ban Domokossal, hanem 15 évvel korábban Bartókkal kezdődött volna; több lenne a gyűjtött anyag, s bizonyára a gyűjtés története is másként alakult volna.

Viszont Domokos érdeme, hogy gondozásában Budapesten 1981-ben Bartók neve, bár jóval halála után, egy csángómagyar gyűjtemény címlapján mégiscsak megjelenhetett: *Bartók Béla kapcsolatai a moldvai csángómagyarokkal*. Népdalok, népmesék, népszokások, eredetmondák a magyar nyelvterület legkeletibb részéről címmel. A kötet többek közt Bartók 16 trunki és a kászoniimpéri szöveg- és zenei lejegyzését, valamint 3–3 trunki és kászoni népmesét valamint Domokos 9 prózai gyűjtését tartalmazza.

Előbb azonban Domokos életpályájának és munkásságának új szakasza kezdődött: „A II. világháború családommal együtt engem is Budapestre sodort és így osztályrészem az áttelepítettek magukkal hozott népzenejének továbbfigyelése maradt. Első feladatomban a moldvaiak népzeneanyagának feltárását tekintettem. E célból őket életük új helyén többször felkerestem, sőt két teljes évig közöttük laktam, hogy mennél jobban, alaposabban megismerhessem őket. Dalaikat hallgatva, jegyzetelve arra a megállapításra jutottam, hogy szövegük a Petrás Ince János által 100 évvel ezelőtt feljegyzett szövegekkel igen sokszor egyezik. Néhány kiváló hazatelepített énekes éppen Klézseről, abból a faluból való, ahonnan Petrás szövegeit küldötte. Az akkor néma dal az itt élő énekes ajkán megelevenedve áll elénk. Van olyan énekes, ki negyed századdal ezelőtt nekem Moldvában fonográfra énekelt, s így arra a megfigyelésre ad lehetőséget, hogy dalai az idők előrehaladása és a körülmények változása folytán változtak-e és milyen mértékben változtak meg. (...) A népművelési kormányzat nem kis áldozattal tette lehetővé, hogy a csángómagyar telepések strofikus anyagát több szakasz [ti. versszak] felvételével rögzítsük, a balladákat pedig teljes terjedelmükben vegyük magnetofonra. A recitatív sirató-anyag is maradéktalanul rögzíthető volt. Az így rögzített népdalok, mikor nem egyetlen versszak dallamának pillanatfelvételeként, hanem szakaszokként, teljességükben kerülnek lejegyzésre, magukon hordva minden színt, jellegzetességet, fontos tanulmányanyagot adnak a népi előadóművészet, díszítő technika és a csángómagyar énekstílus vizsgálatára. (...) Ennek bemutatására lehetőleg ugyanazt a dallamot ugyanattól az énekestől többször is feljegyeztük és a variánsokat egymás alatt

közöltük. (...) A bemutatásra került teljes zenei anyag lejegyzése Rajeczky Benjamin érdeme.”

Igy jelent meg, Rajeczky kitűnő dallamlejegyzéseivel Budapesten 1956-ban a *Csángó népzene* I. kötete. A sorozat 1961-ben a II., majd 1991-ben, már Rajeczky halála után, a III. kötettel folytatódott. 1981-ben az I–II. kötet második kiadást ért. Az I. és III. kötet élén a bevezető németül, angolul és franciául, a II-ban németül is olvasható.

Az I. kötet Petrás hagyatékán és 5 kiváló énekes asszony dallam nélküli szövegein kívül dallamaikkal együtt siratókat, gyermekjátékokat és lakodalmasokat tartalmaz. A II. kötetben a 6–10 szótagú négysoros, a III-ban a 10 szótagszám fölötti és a nem egyenlő szótagszámú dalok jelentek meg, a három kötetben összesen 228 szöveggel és dallammal. Pontosítva és méltatva Domokos fönnebb idézett ismertetését, a magyar folklórgyűjtés története során első ízben jelent meg nyomtatásban számos népdal és népballada összes versszakának lejegyzése a fonográfhangerekről az egyéni változatképzés bemutatására. Szintén ezt a célt szolgálta ugyanazon énekesnek Domokos által 1932-ben és az 1949–54-es években gyűjtött, valamint Bartók 1938-as gyűjtésének egymás alatti, partitúra-szerű közlése, gazdagítva Veress Sándor akkor még kiadatlan, valamint Balla Péter mindmáig kiadatlan néhány darabjával.

E három gyűjteményen kívül a II. világháború után Domokos még három önálló kötettel gazdagította csángó vonatkozású életművét. Az egyik a már idézett *Bartók Béla kapcsolatai...*, a másik a „virágos” sorozatban a 96 csángómagyar népdalt tartalmazó *Rezeda* című népszerű válogatás, amely 1953–1978 között öt kiadást ért, majd a harmadik 1979-ben az „...édes hazámnak akartam szolgálni” cím alatt Kájoni János *Cantionale Catholicum* és Petrás Ince *Tudósítások* című művével.

Mária leányától összeállított bibliográfia Domokos közel másfélszáz címét tartalmazza, köztük számos tanulmányt és cikket a csángómagyarok múltjáról, sorsáról és folklórájáról. Íme néhány példa: *Egy csángómagyar népballada* (1934); *Néprajzi jegyzetek a Szeret partjáról* (1938); *A moldvai magyarok történeti számadatai* (1938); *Egy népballada dallama* (1952); *Júlia szép leány*. Ballada-monográfia (1959); *Sültü* (1963); *Találkozásom Bartók Bélával* (1965); *Pogocsál* (1971); *Lakatos Demeter és a csángómagyarok* (1972); *Mit adott Moldva magyarsága a magyar kultúrának* (1973); *A legelső magyar népdalszöveggyűjtő*; *Petrás Ince János* (1975); *Csángómagyar katolikusok Moldvában* (1979); *Bartók Béla kapcsolatai a moldvai csángómagyarokkal* (1979); *A csángómagyar kérdés* (1986); *Csángómagyar lakodalom* (1993) stb.

Halálakor (1992. február 19) többen búcsúztatták a koporsójánál, a sajtóban. Mi sem búcsúzhatnánk el tőle szebb szavakkal, mint amelyekkel Veress Sándor emlékezett rá: „Ami Domokos életművét megkülönbözteti másokétól, sőt sokat fölé is emeli, az a tudósi felelősségtudatán túl a minden sorából sugárzó személyes elkötelezettség humánus melege. A csángó falvak népét nem mint tudományos elméletekre kiszemelt statisztikai objektumokat közelíti meg, hanem mint örömeiket és búbánataikat megélt embertársait, akik a puszta létezésükkel, nyelvükhöz, dalaikhoz, szokásaikhoz, hitükhöz való ragaszkodással évszázadokon át íratlan történelmet csináltak ősi földjükön. A csángókérdés ilyen sokrétű, dokumentáris jellegű feltárása felbecsülhetetlen értéke a magyarságkutatásnak.”